

DE MEESTERPROEF VAN RUUT VEENHOVEN

Wat blijft er in het licht van de geschiedenis over van een promotieonderzoek?

MGV Magazine voor GGZ en Verslavingszorg, (sinds 2015 GGZ nieuws)

Rubriek Meesterproef Jaargang 69, nummer 06, pagina 47-49, November 2014

Ruut Veenhoven herleest zijn proefschrift uit 1984

Conditions of Happiness, Dordrecht/Boston: Kluwer Academic (nu Springer).

Erasmus Universiteit in Rotterdam

Promotor: prof. dr. R. Wentholt

Tijdens mijn studie sociologie in de jaren zestig van de vorige eeuw raakte ik geïnteresseerd in het onderwerp geluk, in eerste instantie om maatschappelijke redenen. De discussie over grenzen aan economische groei was net op gang gekomen en in dat kader werd geroepen om meer 'welzijn' in plaats van 'welvaart'. Maar wat was 'welzijn' dan precies? In een cursus sociale filosofie had ik net kennis gemaakt met de utilitaristische moraal filosofie, volgens welke we moeten streven naar 'groter geluk voor een groter aantal'. Ik dacht dat de tijd nu rijp was voor toepassing van dat principe. Tot mijn verbazing werd welzijn echter niet gedefinieerd in termen van geluk, maar als een speciaal soort welvaart, namelijk publieke voorzieningen, zoals bibliotheken en buurthuizen. Er kwam een Ministerie van Welzijn van waaruit dat aanbod bestierd werd en het gebruik werd geteld.

Ik vond dat het bij het verschil tussen welvaart en welzijn niet moet gaan om de leverancier van goederen en diensten, maar om het effect ervan op het welbevinden van de gebruikers. In die tijd speelde ook een ideologische discussie over het westers kapitalisme. Veel studenten hadden een poster van Che Guevara op hun kamer hangen en dachten dat we beter af zouden zijn in een socialistische planeconomie. Ook daarbij vond ik dat politieke systemen beoordeeld moeten worden op hun uitkomsten, zoals het geluk van de burgers.

Daarnaast speelden persoonlijke ervaringen een rol: ik zag nogal wat mensen die ondanks goede levensomstandigheden niet gelukkig waren. Die belangstelling voor determinanten van geluk op individueel niveau werd versterkt toen ik na mijn afstuderen terechtkwam in een universitaire vakgroep sociale psychologie.

Ideologische preoccupaties

Ik deed tijdens mijn studie al een eerste literatuurverkenning. Ik vond veel filosofische speculatie, maar weinig empirisch onderzoek naar geluk in de zin van subjectief welbevinden. Om dat empirisch onderzoek was het me wel te doen, want ik wilde juist loskomen van de ideologische preoccupaties van mijn tijd.

Het weinige onderzoek dat ik vond was toch nog wel goed voor een paper. Tot mijn verrassing trok dat veel aandacht. Het werd gepubliceerd in de *Sociologisch Gids* in 1970¹ en beleefde nog enige herdrukken. Ik was dus niet de enige die meer wilde weten over geluk.

In de jaren zeventig kwam het empirisch onderzoek naar geluk allengs op gang, onder meer als thema in 'social indicator research', een stroming die ook voortkwam uit de vraag naar 'welzijn'. Ik ben dat onderzoek blijven volgen. De groeiende stroom van gegevens noopte tot een steeds systematischer aanpak; een scherpere definitie van het begrip geluk, selectie van meetmethoden die daarop aansluiten en classificatie van onderzoeksuitkomsten. Van verhalend literatuuronderzoek werd het kwantitatieve researchsynthese. Daarbij gaat het niet om weergave van theoretische gezichtspunten, maar om een overzicht van geobserveerde feiten, en van overeenkomsten en verschillen daarin.

De eerste neerslag daarvan was het *Databook of Happiness*², waarin de resultaten van het onderzoek tot 1975 op een rijtje waren gezet, ruim 4000 'findings' uit 150 'studies'. Om onderlinge vergelijking mogelijk te maken werden ieder van die findings en studies op een eenduidige wijze beschreven in een gestandaardiseerde terminologie. Deze verzameling vormde de basis voor mijn proefschrift *Conditions of Happiness* waarop ik in 1984 promoveerde. Dit boek geldt inmiddels als een klassieker en de handelsuitgave is nog steeds verkrijgbaar.

World Database of Happiness

Sindsdien heeft het empirisch onderzoek naar geluk een gestage groei doorgemaakt en ben ik de resultaten ervan blijven bijhouden. In het begin lukte dat nog in vijf kloeke boeken, maar sinds 1999 is op het internet de 'World Database of Happiness' beschikbaar.³

De collectie omvat nu ruim 20.000 onderzoeksuitkomsten. Naarmate de stroom aan onderzoek groeit, wordt het steeds moeilijker om de resultaten ervan bij te houden. Ik kan het allang niet meer in mijn eentje af en doe het nu met een team van zo'n 5 fte. Tegelijkertijd maakt de groeiende berg aan onderzoeksresultaten systematische archivering steeds noodzakelijker, want niemand kan meer overzien wat we eigenlijk al weten. Researchsynthese wordt steeds rendabeler, maar vereist wel dat de uitkomsten goed op een rijtje staan.

Methodes van toen en nu

Literatuuronderzoek was niet nieuw in de jaren zeventig, maar de methodiek van kwantitatieve researchsynthese was nog weinig ontwikkeld. Bij mijn weten was er ook geen vergelijkbare verzameling van onderzoeksgegevens. Ik had er ook nog geen goede naam voor; tegenwoordig noem ik het een 'findings archive'.

In de boekversies werden de findings op summier wijze samengevat in rijen van grote tabellen, en moest er veel gebladerd worden om details daarvan te zien te krijgen. De elektronische database maakte het mogelijk om iedere finding op een aparte 'pagina' te beschrijven, waarop meer ruimte is voor detail en waarin via links gesprongen kan worden naar achtergrondinformatie, zoals over de publicatie en gehanteerde statistische maten. Binnen het bestand van 20.000 pagina's kan nu ook makkelijk geselecteerd worden op allerlei kenmerken, zoals onderwerp, onderzochte personen en interviewmethoden.

Deze techniek van het findings archive maakt nu ook een nieuwe manier van researchsynthese mogelijk. Bij verzameling van gegevens hoeft de onderzoeker niet meer van nul te beginnen, maar kan hij voortbouwen op een reeds bestaande verzameling. Bij rapportage hoeven al die gegevens ook niet nog eens beschreven te worden, maar kan gelinkt worden naar de beschrijving op internet, althans in elektronische versies van review papers.

Kennis van toen en nu

Mijn proefschrift was gebaseerd op een definitie van geluk als 'subjectieve voldoening met het eigen leven als geheel' en een daarop aansluitend onderscheid tussen gevoelsmatige satisfactie en verstandelijke tevredenheid. Die conceptualisering heeft inmiddels een vaste plaats gekregen in het onderzoek naar subjectief welbevinden, en is leidend in 'happiness economics'.

Ook de conclusies over feiten staan nog goeddeels overeind, bijvoorbeeld dat geld wel degelijk verband heeft met geluk; binnen landen blijken rijke mensen steevast wat gelukkiger dan arme medeburgers en bij vergelijking tussen landen blijkt het gemiddeld geluk aanzienlijk hoger in rijke landen. In twee gevallen kwam ik later echter tot een andere conclusie. De in 1980 beschikbare data toonden nog dat mensen gelukkiger zijn in landen met een sterke verzorgingsstaat en geringe inkomensverschillen. Dat verband verdween echter bij latere analyse van een groter aantal landen en vergelijking door de tijd (Veenhoven 2001, Berg en Veenhoven 2012).^{4,5}

We weten inmiddels veel meer over geluk. Doordat er nu gegevens over vrijwel alle landen van de wereld beschikbaar zijn gekomen werd duidelijk dat veel condities voor geluk overwegend universeel zijn, onder meer vrijheid, gezondheid en sociale contacten.⁶ In ontwikkelde landen zijn inmiddels tijdreeksen van dertig jaar ontstaan en werd duidelijk dat de mate van geluk is toegenomen⁷ en de ongelijkheid in geluk is afgenomen⁸. Doordat er nu veel meer follow-up onderzoek wordt gedaan kregen we beter zicht op causaliteit, en bleek onder meer dat het effect van gezondheid op geluk kleiner is dan het effect van geluk op gezondheid.

Enige nieuwe inzichten die interessant zijn: Nederlanders met psychische problemen, zijn weliswaar minder gelukkig dan mensen zonder, maar het verschil is niet erg groot. Dat komt waarschijnlijk door de goede levensomstandigheden in ons land, waaronder de goede ggz-voorzieningen.⁹ Het belang van ggz blijkt ook uit landvergelijkend onderzoek; mensen leven gemiddeld gelukkiger in landen waarin meer geïnvesteerd wordt in geestelijke gezondheidszorg, zowel absoluut als in aandeel van de totale uitgaven voor gezondheidszorg¹⁰.

Literatuur

1 Veenhoven R. *Geluk als onderwerp van wetenschappelijk onderzoek*. Sociologische Gids 1970; 17: 115-122

2 Veenhoven R. *Databook of Happiness*. Complementary reference work to 'Conditions of happiness', Dordrecht/Boston: Kluwer Academic (nu Springer); 1984. 580 p.

3 Veenhoven R. *World Database of Happiness, Archive of research findings on subjective enjoyment of life*. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam, 2014.
<http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl>

4 Veenhoven R. *Happiness and society*. Soziale Sicherheit 2011; 9: 298-302.

5 Berg MC & Veenhoven R. *Income inequality and happiness in 119 nations* In: Bent Greve (ed.) *Social Policy and Happiness in Europe*. Cheltenham (UK): Edgar Elgar; 2010, pp.174-194.

6 Veenhoven R. *How universal is happiness?* In E. Diener, JF Helliwell & D Kahneman (Eds.) *International Differences in Well-Being*. New York: Oxford University Press; 2010, pp. 328-350.

7 Veenhoven R. *Life is getting better: Societal evolution and fit with human nature* *Social Indicators Research* 2010; 97: 105-122, DOI: 10.1007/s11205-009-9556-

8 Veenhoven R. *Return of inequality in modern society? Test by trend in dispersion of life-satisfaction across time and nations* *Journal of Happiness Studies* 2005; 6: 457-487, DOI 10.1007/s10902-005-8858-4

9 Bergsma A & Veenhoven R. *The happiness of people with a mental disorder in modern society* *Psychology of Well-Being; Theory, Research & Practice* 2011; 1(2)

10 Touburg G & Veenhoven R. *Mental health care and average happiness: Strong relationship in developed nations* Accepted for publication in *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 2014, DOI: 10.1007/s/10488-014-0579-8

Bio Ruut Veenhoven

Prof. dr. Ruut Veenhoven (1942) is socioloog. Hij is emeritus hoogleraar 'Sociale condities voor menselijk geluk' aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en is daar momenteel werkzaam bij de [Erasmus Happiness Economics Research Organization](#) (EHERO). Veenhoven is ook bijzonder hoogleraar aan de North-West University in Zuid Afrika. In zijn onderzoek zoekt hij antwoord op de vraag hoe groter geluk voor een groter aantal bewerkstelligd kan worden, zowel in publiek beleid als in private levenskeuzes. Veenhoven is directeur van de [World Database of Happiness](#) en redacteur van de [Journal of Happiness Studies](#).

Homepage: <http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven>